PE MARGINEA JOCURILOR DE COPII ÎN CÂTEVA CHESTIONARE LINGVISTICE ȘI ETNOGRAFICE

LAVINIA NASTA*

1. MOTIVAREA CERCETĂRII

De ce jocurile de copii în chestionare? Din două motive: în primul rând, pentru a cerceta cât interes a suscitat domeniul jocurilor de copii autorilor de chestionare și, în al doilea rând, pentru a atrage atenția asupra importanței arhivelor instituționalizate în studiul ludicului, întrucât, cu excepția specialiștilor care au de-a face zilnic cu chestionare și arhive, în puține dintre lucrările dedicate jocurilor am găsit trimiteri bibliografice la fondurile documentare constituite în urma răspunsurilor la chestionare, autorii preferând, în cele mai multe situații, să-și creeze propriul corpus (fie pe teren, fie extrăgând exemple din cărți de beletristică ori folclor – din Vasile Alecsandri, Petre Ispirescu, Al. Lambrior, Elena Niculiță-Voronca, S.Fl. Marian, G. Dem. Teodorescu etc.), marginalizând, astfel, materialul arhivistic. Acest procedeu poate avea o cauză dublă: fie nu se știe de existența subiectului în chestionare și, automat, în materialele de arhivă care au rezultat de pe urma lor, fie se știe, dar sunt considerate greu sau imposibil de accesat.

2. INTRODUCERE ÎN PROBLEMA JOCULUI

A afirma că jocul precedă cultura nu reprezintă doar un aforism, ci e un adevăr biologic, dacă avem în vedere că animalele se joacă înainte de a fi domesticite. E ca și cum jocul ar fi ceva instinctual, ceva însămânțat în existență, în a fi, ceva aprioric, dar, în același timp, e purtătorul unor semnificații care amintesc de civilizații străvechi. Nu ne propunem să aducem în discuție nici teorii arhetipale, nici dezbaterile privind natura psihogenetică ori socioculturală a jocului (Elkonin 1980), însă merită să amintim că „jocul este mai mult decât un fenomen pur fiziologic sau decât o reacție psihică determinată pur fiziologic”, reprezentând „ceva care trece dincolo de instinctul de conservare nemijlocit, ceva care pune în acțiune un tâlc” (Huizinga 2018: 39). Tâlcul jocurilor poate avea rădăcini ritual-simbolice, discutându-se despre o hermeneutică

* Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, România (lavinia.dalalau@yahoo.com).

ALIL, t. LXV, 2025, București, p. 95–108
https://www.doi.org/10.59277/ALIL.2025.07

simbolică profundă, care amintește de rituri primitive ori de obiceiuri ezoterice cu caracter religios. Ceea ce fascinează cel mai mult la joc, care, potrivit eruditului olandez citat, se infiltrează în marile activități primare și derivate ale societății umane (cum ar fi limba, mitul, cultul, justiția, comunicațiile, profesiile, arta și știința), este universalitatea sa, manifestându-se „în planul tipologiei jocurilor, funcțiilor și morfologiei lor" (Evseev 1994: 45).

Fiind o acțiune atât de cuprinzătoare, cu implicații în diverse domenii ale vieții, o definiție a jocului ar fi foarte greu de dat de către un cercetător de nișă. De aceea considerăm că cea mai potrivită definire o găsim în teoria culturii, mai exact la autorul lucrării *Homo ludens*, conform căruia jocul „poate fi numit o acțiune liberă, conștientă că este «neintenționată» și situată în afara vieții obișnuite, o acțiune care totuși îl poate absorbi cu totul pe jucător, o acțiune de care nu este legat niciun interes material direct și care nu urmărește niciun folos, o acțiune care se desfășoară în limitele unui timp determinat anume și ale unui spațiu determinat anume, o acțiune care se petrece în ordine, după anumite reguli și care dă naștere la relații comunitare dornice să se înconjoare de secret sau să se accentueze, prin deghizare, ca fiind altfel decât lumea obișnuită" (Huizinga 2018: 55).

O definiție atât de amplă cuprinde în sfera jocului orice activitate care implică ludicul, însă, în lucrarea noastră, ne vom referi exclusiv la jocurile copilăriei. Pentru copil, jocul reprezintă evadare și proiecție în același timp: pe de-o parte, copilul fuge de lumea reală pentru a-și crea una imaginară, iar, pe de altă parte, el se pregătește „în planul imaginar pentru o viitoare realizare concretă" (Chateau 1967: 23), jocul nefiind decât un antrenament pentru viața adevărată.

În tipologia prezentată de Jean Chateau (1967: 160–175), jocurile, în funcție de vârsta copilului, pot fi cu sau fără reguli. Activitățile ludice fără reguli, specifice copiilor mici, se subclasifică în intuitive, hedonistice, de explorare și mânuire, de dezordine și dezlănțuire, iar cele cu reguli, practicate de copiii mai mari, sunt jocuri de imitație (de la modele umane la modele animale sau obiectuale, de la obiecte individuale la scene familiale sau sociale), de construcție, de regulă arbitrară, sociale (de performanță și de competiție – sunt cele care anticipă jocurile sportive) și tradiționale. În concepția psihologului francez, jocurile tradiționale, anticipate de jocurile de performanță, de imitație și de dans, reprezintă, de fapt, degradări ale unor rituri și cumulează seturi de jocuri cu reguli bine precizate (Chateau 1967: 163). În ceea ce privește gradul de complexitate și importanța în plan social, psihologic, etnologic, (geo)lingvistic și muzical, jocurile tradiționale au fost atent studiate de specialiști. De aceea, în domeniul jocurilor tradiționale, se pot realiza alte clasificări, de exemplu: jocuri coregrafice, jocuri evenimențiale (acele jocuri organizate cu ocazia unui eveniment, de pildă, sărbători religioase sau laice, ori în priveghi) și jocuri cotidiene (cele practicate de copii în toate zilele, fără un scop anume).

Lingviștii și etnologii, în realizarea chestionarelor pentru diferitele anchete, directe ori prin corespondenți, au ținut cont de aceste subclasificări, iar întrebările au fost în așa fel gândite încât să reflecte fiecare tip de joc. În chestionare, jocurile pe care noi le-am numit cotidiene (cum ar fi: *de-a ascunselea*, *de-a puia-gaia* etc.) sunt considerate simplu – jocuri de copii.

Ceea ce ne dorim în studiul nostru este să reliefăm interesul pentru jocurile de copii în cele mai cunoscute chestionare lingvistice și etnografice, din ale căror răspunsuri

s-au născut fonduri de arhive[1]: Hasdeu, Nic. Densușianu, MLR, MET, ALR, Mușlea, NALR, AFMB și AER[2]. Prin jocuri de copii ne referim la acele activități ludice tradiționale practicate în viața de zi cu zi de către băieți și fete până la vârsta adolescenței. După cum se poate observa, vom avea în vedere doar chestiunile vizând jocurile tradiționale de copii care nu depind de un calendar sau de un eveniment (fericit sau funebru), de un dans sau de un sport, ci care reprezintă activitatea ludică fără un scop în sine, jocul pur.

3. JOCURILE DE COPII ÎN PRINCIPALELE CHESTIONARE LINGVISTICE ȘI ETNOGRAFICE

Având în vedere importanța jocurilor de copii nu doar pentru educație, ci mai ales pentru cultura unei țări, ele reprezentând „depozitarele de expresie ale unor perioade de civilizație de mult apuse" (Mușlea 1972 [1956]: 407), am fost interesați să vedem când și cum a început preocuparea pentru acest domeniu. Însă aceeași curiozitate a avut-o, cu mult înaintea noastră, I. Mușlea, care, în studiul *Problema jocurilor noastre copilărești* (a cărui primă apariție a fost în 1956), realizează un istoric al primelor atestări ale jocurilor de copii, reluat și adus la zi de I. C. Chițimia (1971) și F. Cioban (2006). I. Mușlea constată că, în România, „aceste manifestări copilărești prezentau însă prea puțină importanță, pentru ca gravii cronicari ai veacurilor al XVII-lea sau al XVIII-lea să le consemneze în letopisețele lor" (Mușlea 1972 [1956]: 411–412), cel dintâi care semnalează felul de joacă al copiilor din Muntenia fiind Anton-Maria del Chiaro, în 1718. În *Istoria delle moderne Rivoluzioni delle Valachia*, în capitolul dedicat riturilor din Valahia, eruditul de origine italiană exemplifică mai multe jocuri de copii (Chiaro 1718: 47), care în traducere aproximativă ar fi „cu mingea, titirezul, nuca-n gaură, la nasturi, de-a baba-oarba, călărețul, cu praștia și țurca" (*apud* Mușlea 1972 [1956]: 412). Primul român care a descris câteva jocuri de copii este preotul și profesorul Moise Fulea, amintind de *mijotca*, *mâța-oarba*, *pietricelele*, *jocul zăloagelor* și *mingea* (Fulea 1815, *apud* Mușlea 1972 [1956]: 412). Alți autori preocupați de culegerea jocurilor de copii sunt Teodor Stamati (jocuri precum: *de-a brăzdița*, *de-a puia-caia* [sic!], *de-a sita cumătrei*, *de-a boul*, *de-a balanca*, *de-a țencușa*, preluate și de Alecsandri), Al. Lambrior, G. Dem. Teodorescu, Petre Ispirescu, Enea Hodoș, Alexandru Bogdan și Tudor Pamfile (Mușlea 1972 [1956]: 412–414). Dintre autorii menționați, T. Pamfile (1909: 1–36) a izbutit să adune cele mai multe jocuri de copii, în descrierea cărora face numeroase trimiteri la predecesorii săi, însă nu reușește să culeagă la fel de multe jocuri precum s-au strâns în urma cercetărilor realizate pe baza unui chestionar[3].

Așadar, cele mai multe jocuri de copii au fost înregistrate în răspunsurile la diferite chestionare, de aceea sursa cea mai bogată pentru studiul activităților ludice este reprezentată de fondurile diferitelor arhive. O antologie, chiar și un indice, care

[1] Pentru o descriere amănunțită a acestor chestionare (exceptându-le pe cele utilizate la ALR și NALR) și a modului de desfășurare a anchetelor cu ajutorul corespondenților, a se vedea Timoce-Mocanu 2013: 138–153.

[2] Pentru sigle și abrevieri, a se vedea secțiunea bibliografică.

[3] Este vorba despre chestionare folosite în anchete extensive instituționalizate ale căror avantaje și limite au fost amintite în Bîrlea 2007: 71.

să cuprindă jocurile de copii din toate arhivele ar fi un proiect mult prea ambițios, de aceea, pentru moment, ne propunem să analizăm principalele chestionare pentru a reliefa existența întrebărilor privind problema îndeletnicirilor ludice, urmând ca această analiză să reprezinte punctul de pornire pentru viitoare studii referitoare la jocurile de zi cu zi.

3.1. Chestionarul Hasdeu

După ce în anul 1877 distribuie primul său chestionar, în care abordează aspecte de natură juridică, în anii 1884–1885, B. Petriceicu Hasdeu lansează *Chestionarul lingvistic*, intitulat *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*, care însumează 206 întrebări. Sub întrebarea 126, autorul cuprinde un întreg domeniu, și anume cel al jocurilor de copii: *Ce fel de jocuri copilăreşti, cu cuvintele privitoare la ele, cunoaşte poporul pe acolo?*. Întrebarea a strâns extrem de multe răspunsuri, denumirile tuturor jocurilor fiind redate în *Tipologia folclorului*, întocmită de I. Mușlea și O. Bîrlea (1970). Neajunsul acestei întrebări nu este acela de a nu fi fost difuzată în toate colțurile țării, întrucât, după cum se cunoaște, Chestionarul Hasdeu a fost trimis doar în Vechiul Regat, în timp ce în Transilvania, din cauza regimului habsburgic, a ajuns doar sporadic, în special în partea de sud, ci minusul chestiunii documentate este acela de a fi fost redactată „prea vag", motiv pentru care „corespondenții – în mare parte obosiți sau comozi – s-au mulțumit în general să trimită numai numele jocurilor și foarte rar, poate în 5% din cazuri, și descrieri complete sau, în 10% din cazuri, mici detalii ale desfășurării jocurilor" (Mușlea 1972 [1956]: 414). În ciuda acestei limitări, valoarea formativă a Chestionarului Hasdeu în practica anchetei indirecte este unanim recunoscută[4]. În prezent, publicul larg are acces la aceste descrieri din răspunsurile la Chestionarul Hasdeu, datorită lui I. Oprișan, care a realizat o culegere în două volume, *Soarele și Luna. Folclor tradițional în versuri*, în secțiunea K. *Folclorul copiilor* fiind incluse patru subcategorii: *Incantații, Parodii (Texte satirice), Dialoguri* și *Jocuri de copii* (Hasdeu 2002). Jocurile de copii, în număr de 21, sunt însoțite de versuri care reprezintă numărători (cântece, poezii) și apar în primul volum, în timp ce unele descrieri ale jocurilor apar în volumul al II-lea, alături de alte informații „privitoare la data și locul culegerii, la numele informatorului și al referentului, la manuscrisul și la fila în care se găsește și mai ales la contextul în care a fost debitat" (Oprișan 2002: 17). În prefața culegerii de texte folclorice, I. Oprișan justifică de ce marele savant a ales ca unele capitole, precum cele dedicate descântecelor și folclorului copiilor, să aibă o pondere mai mare, și anume se consideră că aceste genuri sunt „păstrătoarele cele mai fidele ale unor arhaisme și ale unor chei de surprindere mai aproape de adevăr a originilor și specificului – limbii, istoriei și mitologiei române" (Oprișan 2002: 16). Prin urmare, chiar și în absența unor descrieri, cele 20 pagini cu denumiri de jocuri, enumerate de Mușlea și Bîrlea (1970: 606–625), constituie un material terminologic bogat și foarte important pentru lingviști. Având în vedere precizarea introductivă, aceea că „lipsa oricărei indicații înaintea sau după numele

[4] Pentru importanța și bogăția materialului lingvistic și folcloric obținut de filologul basarabean, precum și pentru valorificarea răspunsurilor la chestionarul Hasdeu, a se vedea studiul lui I. Mușlea și al lui O. Bîrlea (Mușlea, Bîrlea 1970: 9–81).

jocului (care e subliniat) însemnează ca el e precedat de: de-a" (Mușlea, Bîrlea 1970: 606), ludonimele identificate de cei doi folcloriști sunt majoritatea cu structură fixă: substantiv articulat enclitic precedat de relatemul compus *de-a*, structură care pare să fie predilectă pentru denumirea activităților ludice ale copiilor.

3.2. Chestionarul Nic. Densușianu

În perioada 1893–1895, Nicolae Densușianu lansează *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*, care cuprinde două părți: partea I, apărută în 1893, și partea a II-a, în 1895. Spre deosebire de Hasdeu, Nic. Densușianu își propune să strângă informații istorice, însă în partea a II-a sunt cuprinse numeroase întrebări care vizează aspecte folclorice și etnografice, motiv pentru care Adrian Fochi consideră materialul obținut prin răspunsurile la Chestionarul Nic. Densușianu „cel mai important izvor de informație și documentare ce se află în vreuna din arhivele din țară" (Fochi 1976: XVIII). În ceea ce privește domeniul jocurilor, se poate constata că, în partea a II-a a chestionarului, istoricul este preocupat de subiectul jocurilor populare și al celor evenimențiale, organizate cu ocazia anumitor ritualuri ori sărbători, în chestiunile 196–201. Revenind la prima parte a Chestionarului Nic. Densușianu, care cuprinde 396 de întrebări „aproape exclusiv de interes istoric" (Taloș 2010: 11), observăm că, în ultima secțiune, a XVI-a (chestiunile 377–396), autorul este preocupat de domenii lingvistice precum fonetica, gramatica și lexicologia. Aici, sub penultima chestiune, 395, este formulată întrebarea care vizează jocurile de copii, respectiv: *Ce versuri, rugăciuni ori cuvinte neînțelese rostesc copiii pe acolo când se joacă?*. Prin urmare, și în cele 15 volume de răspunsuri la Chestionarul Nic. Densușianu întâlnim denumiri ale activităților ludice, ceea ce ne determină să afirmăm că jocurile de copii, în general, sunt legate de istoria unui popor. Considerăm că Nicolae Densușianu nu a plasat întrebarea întâmplător în chestionarul său, ci a întrevăzut o oglindire a unor momente din istoria țării în jocurile/versurile jocurilor de copii. Coroborând aceste minime informații, suntem de părere că răspunsurile la Chestionarul Nic. Densușianu, valorificate, într-o anumită măsură, de I. Oprișan (Densușianu 1975) și Fochi (1976), oferă o altă perspectivă asupra jocurilor de copii, și anume una de natură istorică. Deși nu sunt implicați doar copiii, ci și adulții, bărbați și femei, Fochi extrage în articolul *Înmormântarea*, la subpunctul *Jocuri de priveghi*, 22 de jocuri, unele cu descrieri minuțioase, care se suprapun jocurilor cunoscute de copii, dintre care amintim: *de-a urechea*, *de-a ața*, *de-a găina*, *de-a mâța*, *de-a craiu*, *de-a mâța-oarba*, *de-a inelul* etc. (Fochi 1976: 159–163).

3.3. Chestionarele MLR

Spre deosebire de Chestionarul Hasdeu și Chestionarul Nic. Densușianu, răspunsurile la Chestionarele MLR, preponderent lingvistice, sunt, deocamdată, nepublicate, însă Cosmina Timoce-Mocanu (2023) se ocupă în prezent de elaborarea unei antologii cu diferite specii folclorice existente în răspunsurile la chestionarele apărute sub auspiciile lui Sextil Pușcariu, printre care și jocurile de copii. Cele 8 chestionare ale Muzeului Limbii Române, lansate în perioada interbelică, și anume *Chestionarul I. Calul* (1922), *Chestionarul II. Casa* (1926), *Chestionarul III. Firul* (1929),

Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană (1930), *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui* (1931), *Chestionarul VI. Stupăritul* (1933), *Chestionarul VII. Instrumente muzicale* (1935), *Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi* (1937), beneficiază de un număr inegal de întrebări, iar varietatea și complexitatea răspunsurilor diferă de la un chestionar la altul (Comșulea 2015: 49). În ceea ce privește problema jocurilor de copii, constatăm că doar două dintre chestionare cuprind întrebări care vizează activitățile ludice, în ciuda numărului foarte mare de întrebări, și anume *Chestionarul I. Calul*, chestiunea 16: *Ce jocuri de copii se numesc de-a calul sau de-a caii, călușeii?*, și *Chestionarul II. Casa*, întrebarea 61: *Ce jocuri de copii se numesc de-a casa?*, însă se pare că în corpusul de răspunsuri ar exista, potrivit Cosminei Timoce-Mocanu, referiri și la alte jocuri. Jocul de copii *călușeii*, diferit de *călușarii*, pentru care a existat o întrebare distinctă, este amintit și de S. Pop în amplul studiu despre terminologia calului (Pop 1927–1928: 162).

3.4. Chestionarele MET

În perioada 1926–1934, Muzeul Etnografic al Transilvaniei a difuzat chestionare pe subiectul obiceiurilor calendaristice și un chestionar special, *Cerbul*, însă întrebările vizează doar jocuri pe care le-am numit evenimențiale, organizate cu ocazia unui anumit eveniment sau a unei sărbători specifice (Bratu, Toșa 1975).

3.5. Chestionarele ALR

Preocupat de cartografierea graiurilor românești, Sextil Pușcariu avea dezideratul realizării unui atlas lingvistic încă de la înființarea Muzeului Limbii Române, în 1919. Planul său a fost dus la îndeplinire de doi dintre discipolii săi, Sever Pop și Emil Petrovici. În perioada 1930–1938, cei doi au străbătut țara pentru a obține răspunsuri la aproape 7000 de chestiuni ale marelui chestionar care a furnizat materialul pentru ALR. Fiind un chestionar bogat, se ia decizia divizării lui, astfel că lui S. Pop îi revine chestionarul „normal” (Chestionarul ALR I), care a stat la baza ALR I, în timp ce lui E. Petrovici, chestionarul „dezvoltat” (Chestionarul ALR II), utilizat pentru ALR II. Din cauza altor proiecte prioritare, cele două chestionare au fost publicate după o jumătate de secol de la finalizarea cercetărilor de teren. În ceea ce privește răspunsurile la Chestionarele ALR, deși acestea au fost intens valorificate în atlase, dicționare, culegeri de texte (publicate ori în curs de publicare), studii și articole, material inedit încă mai există, și nu puțin.

Referitor la jocurile de copii, observăm că acestea au trezit interes atât în chestionarul lui S. Pop, cât și în chestionarul lui E. Petrovici.

În Chestionarul ALR I, chestiunile 1693–1705 țintesc sfera ludicului, fiind vizate nu doar jocuri, ci și obiecte de jucat. Jocurile propriu-zise sunt anchetate, în manieră directă, la chestiunile 1700. *Hai să ne jucăm de-a mingea*, 1701. *Hai să ne jucăm de-a ascunsa* și 1702. *Hai să ne jucăm de-a prinsa*. Răspunsurile la aceste chestiuni nu au fost încă valorificate, constituind, deocamdată, material nepublicat.

În Chestionarul ALR II, chestiunile privind ludicul sunt mai prolifice, acestui domeniu dedicându-i-se chestiunile 4337–4381, dintre care 19 vizează ludonime. Răspunsurile au beneficiat de tratament diferit, după cum urmează: răspunsurile a 9

dintre chestiuni au fost publicate: 4337. *copiii se joacă de-a baba-oarba* (h. 1287, ALR II s.n. V; h. 1091, ALRM II s.n. III), 4339. *în bumbi* (h. 1288, ALR II s.n. V; h. 1092, ALRM II s.n. III), 4344. *de-a capra* (h. 1290, ALR II s.n. V; h. 1094, ALRM II s.n. III), 4345. *de-a moara* (carul) (h. 1291, ALR II s.n. V; h. 1093, ALRM II s.n. III), 4355. *de-a popicul* (h. 1296, ALR II s.n. V; h. 1095, ALRM II s.n. III), 4356. *de-a puia-gaia*: *puii* (h. 1297, ALR II, s.n. V; h. 1097, ALRM II s.n. III); 4359. *șodronul* (h. 1300, ALR II s.n. V; h. 1100, ALRM II s.n. III), 4360. *de-a țurca* (h. 1301, ALR II s.n. V; h. 1101, ALRM II s.n. III), 4361. *de-a poarca* (h. 1302, ALR II s.n. V; h. 1102, ALRM II s.n. III), făcându-li-se atât hărți analitice, cât și interpretative; răspunsurile la chestiunea 4347. *de-a clase* au fost cartografiate doar sub forma unei hărți interpretative (h. 1096, ALRM II s.n III); răspunsurile la chestiunile 4340. *în buși* „de-a pietricelele" (h. 1289, ALR II s.n. V) și 4348. *oina, hoina* (h. 1292, ALR II s.n. V) au fost cartografiate doar sub forma unei hărți analitice; răspunsurile a șase dintre chestiuni, 4338. *de-a baterea palmelor*, 4342. *de-a caii*, 4346. *țânțarul*, 4352. *de-a inelușu-nvârteguș*, 4353. *de-a pasărea zboară*, 4354. *podul popii*, nu au fost publicate nici sub formă de hartă, nici ca material necartografiat. O soartă aparte au avut răspunsurile la chestiunea 4381. *Alte jocuri*, întrucât unele dintre răspunsurile informatorilor au fost publicate în ALRT II, iar altele au rămas încă în manuscris.

3.6. Chestionarele Mușlea

Odată cu înființarea Arhivei de Folclor a Academiei Române, în 1930, cu sediul în Cluj, pe lângă Muzeul Limbii Române, activitatea lui Ion Mușlea în domeniul culegerii de folclor ia proporții covârșitoare. Preluând metoda anchetelor realizate prin corespondenți, I. Mușlea expediază în țară 14 chestionare, pe care I. Cuceu le împarte în patru categorii (2003: 30–32): chestionare ale „calendarului popular" (I – *Calendarul poporului pe lunile ianuarie-februarie*; IV – *Obiceiurile de primăvară [calendarul pe lunile martie, aprilie, mai]*; II – *Obiceiuri de vară [practicate în lunile iunie, iulie, august, septembrie]*; VII – *Calendarul poporului pe lunile octombrie-decembrie* și XIV – *Crăciunul. Credințe, obiceiuri și povestiri*), chestionare care au ca obiect ritualuri din ciclul familial (VI – *Nașterea, botezul și copilăria*; IX – *Moartea și înmormântarea* și XI – *Nunta*), chestionare care au ca obiect mitologia și ritologia tradițională noncalendaristică și nonfamilială (III – *Animalele în credințele și literatura poporului român*; V – *Credințe și povestiri despre duhuri, ființe fantastice și vrăjitoare*; VIII – *Pământul, apa, cerul și fenomenele atmosferice după credințele și povestirile poporului* și XIII – *Prevestiri și semne*) și două chestionare consacrate practicilor gospodărești și domeniului juridic (X – *Casa, gospodăria și viața de toate zilele*; XIV – *Obiceiuri juridice*). Multe dintre răspunsurile la cele 14 seturi de întrebări au fost valorificate, sub formă de corpus, într-un amplu proiect coordonat de Ion Cuceu, astfel încât ele pot fi consultate cu ușurință la bibliotecile din țară.

Referitor la jocurile de copii, se poate constata că, în Chestionarele Mușlea, acestea se bucură de un tratament privilegiat, datorită interesului folcloristului pentru acest domeniu (Mușlea 1972 [1956]: 404–424). Preocupat fiind de problema ludicului, cercetătorul completează întrebarea din Chestionarul Hasdeu, oferind sugestii despre felul în care ar fi trebuit să fie formulată chestiunea jocurilor de copii: „Descrieți amănunțit toate jocurile sau cel puțin cele pe care le considerați mai rare sau vi se

par mai complicate. Dați și desene sau schițe sumare ale jocurilor, reproduceți sorții prin care se aleg copiii, ariile lor și ale cânticelelor obișnuite de ei când văd o pasăre, o insectă" (Mușlea 1972 [1956]: 414). Astfel, fondatorul Arhivei de Folclor a Academiei Române este foarte atent la detaliile privind modalitatea de a chestiona, întrebările privind jocurile de copii fiind strecurate, strategic, în mai multe locuri din setul celor 14 chestionare, în funcție de tematica fiecărui chestionar: IV/I.4. *Care sunt jocurile pe care copiii obișnuiesc să le joace mai ales primăvara și versurile pe care le spun ei cu ocazia revederii anumitor animale, păsări sau insecte?*; în Chestionarul VI, secțiunea a IV-a, întrebările 2–7 sunt dedicate folclorului versificat al copiilor, întâlnit, de altfel, în mai multe poziții din Chestionarul Mușlea, chestiunile 4 și 7 țintind jocurile propriu-zise de copii: 4. *Cum se joacă copiii mici singuri, în doi sau mai mulți? Au ei jocuri în care imită lucrul oamenilor mari?*; 7. *Ce jocuri și petreceri au copiii în legătură cu diferitele anotimpuri și sărbători?*; în Chestionarul IX, sub chestiunea 20, deși nu sunt vizate jocurile specifice copiilor, I. Mușlea cere respondenților să descrie cu de-amănuntul jocurile practicate la priveghi, unele dintre acestea suprapunându-se jocurilor de copii. În plus, din categoria chestionarelor nenumerotate, în *Șezătoarea*, apare întrebarea 8: *Care e mersul obișnuit al unei șezători: ce se lucrează, ce se mănâncă și se bea, cam ce se cântă și cum se petrece (jocuri, dansuri etc.)*?. Răspunsurile la Chestionarul IV și la Chestionarul *Șezătoarea*, din regiunile Moldova, Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș (Mușlea 2015–2019), au fost publicate în trei volume, iar Elena Bărbulescu, ocupându-se de folclorul copiilor, strânge într-un volum o parte dintre jocurile din răspunsurile la Chestionarul IV. *Obiceiurile de primăvară*, autoarea explicând că „această sintagmă exclude jocurile care au loc în alte anotimpuri sau cele care se desfășoară în interior, de exemplu, în casă, în timpul iernii și astfel toți respondenții s-au limitat la a reda jocurile de primăvară și aceasta destul de sumar, cu unele excepții" (Bărbulescu 2014: 8).

3.7. Chestionarele NALR

Deși Chestionarul NALR, conceput în 1963 pentru realizarea atlaselor dialectale regionale ale României, nu prevede întrebări în ale căror răspunsuri să fie descrise ori enumerate jocurile de copii, e important de avut în vedere faptul că ancheta pe baza acestui chestionar a fost completată „prin culegeri de texte imprimate pe bandă de magnetofon", astfel încât „fiecare atlas regional va avea, ca anexă, un volum de texte" (Petrovici, Cazacu 1963: 161). În aceste volume de texte (vezi TDMB I–II, TDM I–III, TDD, TDO), folclorul copiilor este destul de prezent, pe lângă versuri regăsindu-se și descrierea unor activități ludice, care au trezit interesul unor cercetători (Manta 2011 – pentru subdialectul din sudul României; Nasta 2024 – pentru subdialectul din nord-estul României).

3.8. Chestionarul AFMB

Întemeietorul Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, Ion H. Ciubotaru, a lansat, în 1970, un chestionar folcloric și etnografic, cuprinzând 1200 de chestiuni. Spre deosebire de celelalte chestionare amintite, Chestionarul AFMB a fost trimis doar regional, în Moldova și Bucovina, dar este chestionarul care a construit cea mai

complexă rețea de întrebări dedicate jocurilor de copii, astfel încât, pe baza răspunsurilor (care, momentan, sunt doar material de arhivă, nefiind puse în circuitul științific), se pot realiza studii din diferite perspective, nu doar etnografice și folclorice.

Sub titlul secțiunii *Jocuri de copii*, Ion. H. Ciubotaru include 34 de chestiuni (932–965), conținând atât întrebări directe, cât și indirecte, care vizează folclorul copiilor, după cum urmează: 932. *Ce jocuri îi învață părinții pe copii când aceștia sunt încă foarte mici?*; 933. *Ce jocuri învață copiii mici unii de la alții?*; 934. *Cum se joacă un copil atunci când este singur?*; 935. *Dar când sunt doi, cum se joacă?*; 936. *Ce jocuri practică copiii până al vârsta de 7 ani? De la cine învață ei aceste jocuri?*; 937. *Când încep copiii să folosească, în jocurile lor, numărătorile?*; 938. *Scrieți în anexă, cu foarte mare atenție, cuvintele pe care le spun copiii atunci când numără. Fiecare numărătoare să fie însoțită de o descriere sumară a jocului*; 939. *Până la ce vârstă se joacă băieții și fetele împreună?*; 940. *Ce jocuri practică băieții și fetele atunci când sunt laolaltă?*; 941. *Numiți și descrieți (în anexă) toate jocurile practicate de fete, din momentul în care au încetat de a se mai juca cu băieții*; 942. *Cam de la ce vârstă folosesc copiii, în jocurile lor, anumite formule versificate?*; 943. *Scrieți în anexă toate formulele versificate (cântecele) cunoscute în satul dvs. Precizați la ce jocuri se spun*; 944. *Până la ce vârstă se joacă băieții? Dar fetele?*; 945. *Care sunt jucăriile tradiționale ale băieților făcute de familie? Dar ale fetelor?*; 946. *Obișnuiesc copiii să se joace cu pietricele (în pietre)? Cum?*; 947. *Se joacă copiii de-a lupul și oile? Câți copii participă la acest joc, ce rol are fiecare și ce costumație poartă?*; 948. *Este cunoscut în sat jocul numit poarcă (purcică, purceauă)? Cine și cum îl practică?*; 949. *Scrieți în anexă cuvintele care se spun cu acest prilej*; 950. *Se joacă în sat copiii de-a untul? Cum?*; 951. *Cum și unde (acasă sau la izlaz) se joacă pârleazul? Descrieți acest joc*; 952. *Se cunoaște în sat jocul de-a cioarele*? *Descrieți-l pe scurt*; 953. *Cum și cu ce prilej se joacă păiuțul (păiușul)?*; 954. *Care sunt pedepsele ce se dau la acest joc și cine le dă?*; 955. *Descrieți, în anexă, jocul de-a cloșca cu puii*. *Notați toate cuvintele pe care le spun copiii cu acest prilej*; 956. *Se joacă în sat copiii de-a moara? Cum? Cu ce prilej se practică, mai ales, acest joc?*; 957. *Descrieți jocul numit de-a țurca*; 958. *Obișnuiesc copiii să practice jocuri cu păcăleli? Numiți și descrieți, în anexă, toate aceste jocuri*; 959. *Ce fac copiii atunci când pierd un obiect și vor să-l găsească mai repede? Notați și cuvintele pe care le spun*; 960. *În relațiile lor, copiii folosesc jurăminte cu păcăleli? Scrieți-le în anexă*; 961. *Ce alte jocuri mai practică copiii în satul dvs.?*; 962. *Ce versuri rostesc sau cântă copiii atunci când vine ploaia?*, 963. *Ce versuri rostesc sau cântă copiii atunci când tună?*; 964. *Ce cuvinte spun copiii când cad primii fulgi de zăpadă?*; 965. *Ce cuvinte spun copiii, primăvara, când se reîntorc păsările călătoare?* (Chestionarul AFMB: 165–171).

E important să amintim că, deși jocurile propriu-zise de copii nu au fost încă valorificate, cercetătorul ieșean a explorat din plin alte domenii din chestionar, iar cel funerar are un punct de intersecție cu activitățile ludice ale copiilor, și anume jocurile de la priveghi, constanta ceremonialului funebru din Moldova (Ciubotaru 1999: 76–94, 2014: 183–191). Chiar dacă cele două tipuri de jocuri, de copii și de la priveghi, au în comun latura ludică, unele dintre ele suprapunându-se ca denumire și acțiune, între ele diferențele sunt multiple (participanți, timp, semnificații), de aceea nu insistăm asupra acestui subiect.

3.9. Chestionarul AER

Discuțiile proiectului *Atlasul etnografic român*[5] au început cu mai bine de jumătate de secol în urmă, prima serie de chestionare utilizate în anchetă publicându-se în 1972, iar, ulterior, au apărut mai multe schimbări de conținut. După anumite restructurări, se ajunge la o reducere a numărului de probleme anchetate, în anul 1976 Chestionarul AER ajungând să cuprindă 1200 de chestiuni (cu multiple subpuncte). Din păcate, redimensionarea chestionarului a dus la eliminarea capitolului *Alte obiceiuri*, unde era prevăzută harta 6. *Jocuri de copii* (Chestionarul AER [variantă intermediară]). Cele 7 întrebări ale acestei secțiuni documentau în detaliu jocurile și forma lor de organizare, după cum urmează: 1. *Ce jocuri se jucau? (vă rugăm a le descrie) Ce jocuri nu se mai joacă astăzi?*; 2. *Ce jocuri cu mingea se jucau? Dar astăzi?*; 3. *Cine lua parte la fiecare joc? a) fete – de ce vârstă?, b) băieți – de ce vârstă?, c) Exista o ceată?*; d) *Cum se forma? Dar astăzi?*; 4. *Unde se jucau copiii? Dar astăzi?*; 5. *Când se jucau? Dar astăzi?*; 6. *Exista un conducător al jocului? a) Cine era ales? b) Cum era ales? Dar astăzi?*; 7. *Ce sancțiuni existau? a) Cine le dădea? b) Pentru ce fapte? Dar astăzi?*.

Întrucât în perioada 1972–1976 s-au întreprins anchete în Oltenia și Muntenia de Vest, e foarte posibil ca în arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu" să se fi păstrat răspunsurile din această secțiune a vechiului chestionar. Incertitudinea afirmației noastre rezidă în faptul că Ion Ghinoiu, coordonatorul general al proiectului, face următoarea mențiune în prefața volumul V al *Atlasului etnografic român*: „Materialul etnografic înregistrat pe teren a fost arhivat, clasificat și publicat în două corpusuri de documente de istorie orală: *Atlasul etnografic român* (AER), care salvează informația prin simboluri cartografice expuse pe 630 de hărți, și *Documente etnografice românești* (DER), publicate în șase serii tematice, care redau, *in extenso*, răspunsurile primite de la subiecții anchetați" (AER V: 13). Or, nici în seria celor 5 volume care cuprind răspunsurile la întrebările din Chestionarul AER privitoare la sărbători și obiceiuri (Ghinoiu 2001–2009) și nici în AER V, nu regăsim răspunsuri referitoare la jocurile de copii, însă se pot identifica activități ludice organizate la șezători, respectiv la ceremoniile funerare (la priveghi), cu mențiunea că acestea au atât aspecte comune cu jocurile de copii, cât și elemente distinctive.

4. CONCLUZII

În urma acestui demers de cercetare ne-am convins că autorii celor mai cunoscute chestionare lingvistice și etnografice nu au neglijat jocurile de copii, fiind interesați, din diferite perspective, de domeniul aici circumscris, acest lucru observându-se încă din felul în care a fost gândită chestiunea. Răspunsurile la aspectele anchetate (reguli, participanți, loc, obiecte ale jocului etc.) pot fi urmărite nu doar din punct de vedere lingvistic, etnografic și folcloric, ci și istoric, psihologic, sociologic, geografic, mitologic

[5] Istoricul acestui proiect etnografic, pe care l-am consultat în luna mai 2024, poate fi accesat pe site-ul https://www.cimec.ro/aer/Prezentarea%20Atlasului%20Etnografic%20Roman/PrezentareaAtlasului EtnograficRoman.html.

și muzicologic, înțelegându-se, în acest fel, complexitatea jocurilor de copii și putându-se realiza o exegeză exhaustivă a ludicului infantil. În consecință, considerăm că și secțiunile mai mici, cum este aceea a jocurilor de copii, ale fondurilor documentare care au fost create în urma anchetelor de teren bazate pe chestionarele mai sus analizate merită să fie valorificate din plin în lucrări de specialitate.

BIBLIOGRAFIE

a. Surse

AER V = Ion Ghinoiu (coord.), *Atlasul etnografic român*, vol. V. *Sărbători, obiceiuri, mitologie*, București, Editura Academiei Române, 2013.

ALR II s.n. V = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. V, sub direcția Acad. Emil Petrovici, redactor principal: Prof. univ. Ioan Pătruț, București, Editura Academiei Române, 1966.

ALRM II s.n. III = *Micul Atlas lingvistic român*, partea II (ALRM II), serie nouă, vol. III, sub direcția Acad. Emil Petrovici, redactor principal: Prof. univ. Ioan Pătruț, București, Editura Academiei, 1967.

ALRT II = Muzeul Limbii Române, *Texte dialectale*, culese de Emil Petrovici, *Suplement la Atlasul lingvistic român II*, Sibiu – Leipzig, 1943.

Bărbulescu 2014 = Elena Bărbulescu, *Jocuri de copii de odinioară*, Cluj-Napoca, Editura Mega.

Chestionarul AER [variantă intermediară] = *Atlasul etnografic al României. Chestionar: Alte obiceiuri*, redactat în formă finală: Lia Vasilescu, [f.a.].

Chestionarele ALR = *Chestionarul* ***Atlasului lingvistic român I***, elaborat de Sever Pop, sub conducerea lui Sextil Pușcariu și editat de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad; coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, 1989; *Chestionarul* ***Atlasului lingvistic român II***, elaborat de Emil Petrovici și editat de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad; coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, 1988.

Chestionarele MET = *Chestionarele Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, în „Culegătorul", Buletinul Arhivei Etnografico-folclorice a Muzeului Etnografic din Cluj, anul I, nr. 1, 1933, p. 14–19.

Chestionarele MLR = *Chestionarul I. Calul*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Tipografia Ardealul, 1922; *Chestionarul II. Casa*, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Dacia Traiană, 1926; *Chestionarul III. Firul*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Tipografia Ardealul, 1929; *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Tipografia Ardealul, 1930; *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Tipografia Ardealul, 1931; *Chestionarul VI. Stupăritul*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Tipografia Ardealul 1933; *Chestionarul VII. Instrumente muzicale*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Editura Cartea Românească, 1935; *Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi*, Cluj, Muzeul Limbii Române, Tipografia Ardealul, 1937.

Chestionarele Mușlea = *Chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române*, I–XIV, în Ion Mușlea, *Arhiva de folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare. 1930–1948*, ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu, prefață de Ion Cuceu, Cluj, Editura Fundației pentru studii europene, 2003, p. 279–350.

Chestionarul AER = *Atlasul etnografic al României. Chestionar*: *Obiceiuri 7b*, alcătuit sub îngrijirea comitetului de coordonare a Atlasului, București, 1976, [consultat în 20 mai 2024 la Muzeul Etnografic al Transilvaniei].

Chestionarul Ciubotaru = Ion H. Ciubotaru, *Chestionar folcloric și etnografic general*, Iași, Academia Română, 1970.

Chestionarul Hasdeu = B. Petriceicu Hasdeu, *Programă pentru adunarea datelor privitoare la limba română*, în *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, vol. I, ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, București, Editura Minerva, 1972.

Chestionarul NALR = *Chestionarul* ***Noului Atlas lingvistic român***, întocmit sub conducerea Acad. Emil Petrovici și a Prof. B. Cazacu, în „Fonetică și dialectologie", vol. V, 1963, p. 158–271.

Chestionarul Nic. Densușianu = Nicolae Densușianu, *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*, partea I. *Epoca până la a. 600 d. Chr.*, Bucuresci, Lito-tipografia Carol Gobl, 1893; partea II. *Epoca până la a. 600 d. Chr*., Iași, Tipografia Națională, 1895.

Densușianu 1975 = Nicolae Densușianu, *Vechi cântece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la Chestionarul istoric (1983–1987)*, text ales și stabilit, studiu introductiv, note, variante, indice și glosar de I. Oprișan, București, Editura Minerva.

Fochi 1976 = Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Răspunsurile la* ***Chestionarele*** *lui Nicolae Densușianu*, București, Editura Minerva.

Fulea 1815 =Moise Fulea, *Bucoavnă de normă*, Sibiu, Tipografia lui Ioann Bart.

Ghinoiu 2001–2009 = Ion Ghinoiu (coord. general), *Corpus de documente etnografice. Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele* ***Atlasului etnografic român***, vol. I. *Oltenia*, București, Editura Enciclopedică, 2001; vol. II. *Banat, Crișana, Maramureș*, București, Editura Enciclopedică, 2002; vol. III. *Transilvania*, București, Editura Enciclopedică, 2003; vol. IV. *Moldova, București*, Editura Enciclopedică, 2004; vol. V. *Dobrogea și Muntenia*, București, Editura Etnologică, 2009.

Hasdeu 2002 = Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Opere*, vol. V. *Folclor literar. Soarele și Luna. Folclor tradițional în versuri*, I. *Texte*, II. *Note, comentarii, variante, addenda, indici*, ediție critică, prefață, note, comentarii, variante și indici de I. Oprișan, București, Editura Saeculum I.O.

Mușlea 2015–2019 = *Corpusul răspunsurilor la Chestionarele Ion Mușlea*, volumul I. *Basarabia și Bucovina. Chestionarele II, IV, VII*, ediție critică de documente etnologice inedite, introducere, note și indici de Ion Cuceu, Maria Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015; volumul II. *Moldova și Bucovina. Chestionarele II, IV, VII și Șezătoarea*, ediție critică de documente etnologice inedite, introducere, note și indici de Ion Cuceu, Maria Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2017; volumul III. *Transilvania, Maramureș, Sălaj, Satu Mare, Crișana și Banat. Chestionarele II, IV, VII și Șezătoarea*, ediție critică de documente etnologice inedite, introducere, note și indici de Ion Cuceu, Maria Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019.

Mușlea, Bîrlea 1970 = Ion Mușlea, Ovidiu Bîrlea, *Tipologia folclorului: din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu*, București, Editura Minerva.

Pamfile 1909 = Tudor Pamfile, *Jocuri de copii*, vol. III (Academia Română, *Din viața poporului român. Culegeri și studii*, VI), Institutul de Arte Grafice „Progresul", București.

TDD = *Texte dialectale și glosar. Dobrogea*, publicate de Paul Lăzărescu, Victoria Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu, București, [f.e.], 1987.

TDM I–III = *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu, vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană,

Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei 1973; vol. II, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marinela Tiugan, Magdalena Vulpe, București, [f.e.], 1987.

TDMB I–II = *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, vol. I, partea I, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, Iași, Editura Academiei Române, 1993; vol. I, partea a II-a, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, Iași, Editura Academiei Române, 1995; vol. al II-lea, partea I, culese de Ion-Horia Bîrleanu și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, cu o prefață de Stelian Dumistrăcel, Iași, Editura Academiei Române, 2002.

TDO = *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacția lui Boris Cazacu, de Cornelia Cohuț, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Șuteu, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei Române, 1967.

b. Bibliografie de specialitate

Bîrlea 2007 = Ovidiu Bîrlea, *Metoda de cercetare a folclorului*, editori Avram Cristea și Jan Nicolae, Alba Iulia, Editura Reîntregirea.

Bratu, Toșa 1975 = Delia Bratu, Ioan Toșa, *Arhiva etnografico-folclorică a Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1974–1975”, p. 33–69.

Chateau 1967 = Jean Chateau, *Copilul și jocul*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

Chiaro 1718 = Anton-Maria del Chiaro, *Istoria delle moderne Rivoluzioni delle Valachia*, Venezia.

Chițimia 1971 = I.C. Chițimia, *Problematica jocurilor și cântecelor de copii*, în idem, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, Editura Minerva, p. 284–302.

Cioban 2006 = Florin Cioban, *Folclorul copiilor*, Cluj, Editura Napoca Star.

Ciubotaru 1999 = Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, București, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”.

Ciubotaru 2014 = Ion H. Ciubotaru, *Obiceiurile funebre din Moldova în context național*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Comșulea 2015 = Elena Comșulea, *Chestionarele Muzeului Limbii Române – premise de cercetare*, în „Philologica Jassyensia”, anul XI, nr. 1 (21), p. 47–56.

Cuceu 2003 = Ion Cuceu, *Prefață* la *Arhiva de folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare. 1930–1948*, ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj, Editura Fundației pentru Studii Europene, p. 9–32.

Elkonin 1980 = D.B. Elkonin, *Psihologia jocului*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

Evseev 1994 = Ivan Evseev, *Jocurile tradiționale de copii (Rădăcini mitico-rituale)*, Timișoara, Editura Excelsior.

Huizinga 2018 = Johan Huizinga, ***Homo ludens***. *Încercare de determinare a elementului ludic al culturii*, traducere din olandeză de H.R. Radian, prefață și notă bibliografică de Gabriel Liiceanu, București, Editura Humanitas.

Manta 2011 = Mara Iuliana Manta, *Jocurile de copii – între sociolingvistică și lingvistică. Motivații ale unor denumiri în graiurile dacoromâne sudice*, în Maria Marin, Daniela Răuțu (coord.), *Studii de dialectologie, istoria limbii și onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha*, București, Editura Academiei Române, p. 343–348.

Mușlea 1972 [1956] = Ion Mușlea, *Problema jocurilor noastre copilărești*, în idem, *Cercetări etnografice și de folclor*, II, ediție îngrijită, cu studiu introductiv, bibliografie, registrul corespondenței de specialitate, indice de Ion Taloș, București, Editura Minerva, p. 404–424.

Nasta 2024 = Lavinia Nasta, *Nume de jocuri cu prepoziția compusă* ***de-a*** *în* ***NALR-Mold., Bucov. Texte dialectale***, în *Lucrările celui de-al XX lea Simpozion Internațional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 1–2 septembrie 2022)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, p. 277–291.

Oprișan 2002 = I. Oprișan, *Colecția de folclor a lui B.P. Hasdeu*, în Hasdeu 2002, p. 7–18.

Petrovici, Cazacu 1963 = Emil Petrovici, B. Cazacu, *Precizări preliminare* la ***Chestionarul Noului Atlas lingvistic român***, în „Fonetică și dialectologie", vol. V, 159–162.

Pop 1927–1928 = Sever Pop, *Câteva capitole din terminologia Calului*, în „Dacoromania" serie veche, anul V, p. 51–271.

Taloș 2010 = Ion Taloș, *Culegeri de folclor cu ajutorul corespondenților în Europa. Stadiul valorificărilor*, în *Cuvântul-înainte* la Ion Mușlea, Ovidiu Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele B.P. Hasdeu*, ediția a doua revăzută și întregită de Ioan I. Mușlea, Editura Academiei Române, București, p. 5–18.

Timoce-Mocanu 2013 = Cosmina Timoce-Mocanu, *Antropologia ritualului funerar. Trei perspective*, Cluj-Napoca, Editura Mega.

Timoce-Mocanu 2023 = Cosmina Timoce-Mocanu, *Textele folclorice din răspunsurile la Chestionarele Muzeului Limbii Române și problema editării lor*, în „Caietele Sextil Pușcariu", VI [*Actele Conferinței Internaționale „Zilele Sextil Pușcariu"*, ediția a VI-a, Cluj-Napoca, 14–15 septembrie 2023], p. 310–323.

c. Sitografie

https://www.cimec.ro/aer/Prezentarea%20Atlasului%20Etnografic%20Roman/PrezentareaAtlasuluiEtnograficRoman.html.

ABOUT CHILDREN'S GAMES IN SOME LINGUISTIC AND ETHNOGRAPHIC QUESTIONNAIRES

ABSTRACT

In our study, we aimed to highlight the importance of children's games in linguistic and ethnographic questionnaires whose responses created institutionalized archives. Thus, we followed over a century, from the Hasdeu Questionnaire to the AER Questionnaire, the space allocated to children's play by the authors of the questionnaires and the manner in which they formulated the questions. We could observe that the field of children's games, with the exception of the MET and NALR Questionnaires, is present in all archives, and the diversity of the questions, the way in which they were formulated and, especially, the answers to these questions are completed, creating a complex network with the help of which the researcher can reconstruct fragments of the Romanian language, culture, history and tradition.

Keywords: *children's games*, *linguistic questionnaire*, *ethnographic questionnaire*, *historical questionnaire*, *archive*.